



เรื่องพระพุทธสิหิงค์
กับ
วิจารณ์ ของ
หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ภาควิชาสังคมแห่งราชบัณฑิตยสถาน
สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง
วิชาโบราณคดี

กรมศิลปากร
พิมพ์ในงานฉลองพระพุทธสิหิงค์
พ.ศ. ๒๔๗๓

คำนำ

ในงานฉลองพระพุทธสิหิงค์ที่ได้จัดทำขึ้นนี้ หลวงบริบาล
บุรีรักษ์ ได้พยายามเรียบเรียงเรื่องพระพุทธสิหิงค์ พร้อม
ทั้งคำวิจารณ์ในเชิงประวัติ นายกิม หงส์ดามรภัก เจ้าของโรงพิมพ์
พระจันทร์ ได้มีศรธาพิมพ์ให้แก่กรมศิลปากรโดยไม่คิดราคา
เพื่อว่าเมื่อจำหน่ายหนังสือนี้ได้เท่าใด ก็จะได้รวมเป็นค่าใช้จ่าย
ในการฉลองพระพุทธสิหิงค์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่นับถือ
อย่างยิ่งของชาติไทย

ข้าพเจ้าจะไม่กล่าวถึงข้อความในหนังสือเล่มนี้ เพราะยัง
ไม่มีเวลาจะทำได้ แต่จะขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของผู้เรียบ
เรียงและผู้พิมพ์ ที่ได้ช่วยทำหนังสือเล่มนี้ให้สำเร็จเร็วสมความ
ต้องการ ขอให้กุศลบุญญาศรีอันบังเกิดแต่การนี้ จงเป็นผลให้ผู้
ที่ลงแรงลงทุนสร้างหนังสือนี้ขึ้น กับทั้งผู้ที่บริจาคทรัพย์ช่วยใน
งานฉลองพระพุทธรูปศักดิ์ จงได้รับความสุข ความเจริญทุกประ
การ เทอญ.

Max Smolens

หอสมุดแห่งชาติ พระนคร

១០ កិរិយាភិក្ខុ ២៤៧៧

สารบาณรูป

รูปพระพุทธรูปสี่หีงห์ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์	หน้า ๑
รูปพระพุทธรูปสี่หีงค์เมืองเชียงใหม่	หน้า ๕
รูปพระพุทธรูปสี่หีงค์เมืองนครศรีธรรมราช	หน้า ๕
พระพุทธรูปฝัมือข้างลังการุ่นกลาง	
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	หน้า ๑๓
พระพุทธรูปฝัมือข้างลังการุ่นกลาง	
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	หน้า ๑๗
พระพุทธรูปฝัมือข้างลังการุ่นแรก	หน้า ๒๑
พระพุทธรูปฝัมือข้างลังการุ่นหลังที่สุด	หน้า ๒๕

สารบัญเรื่อง

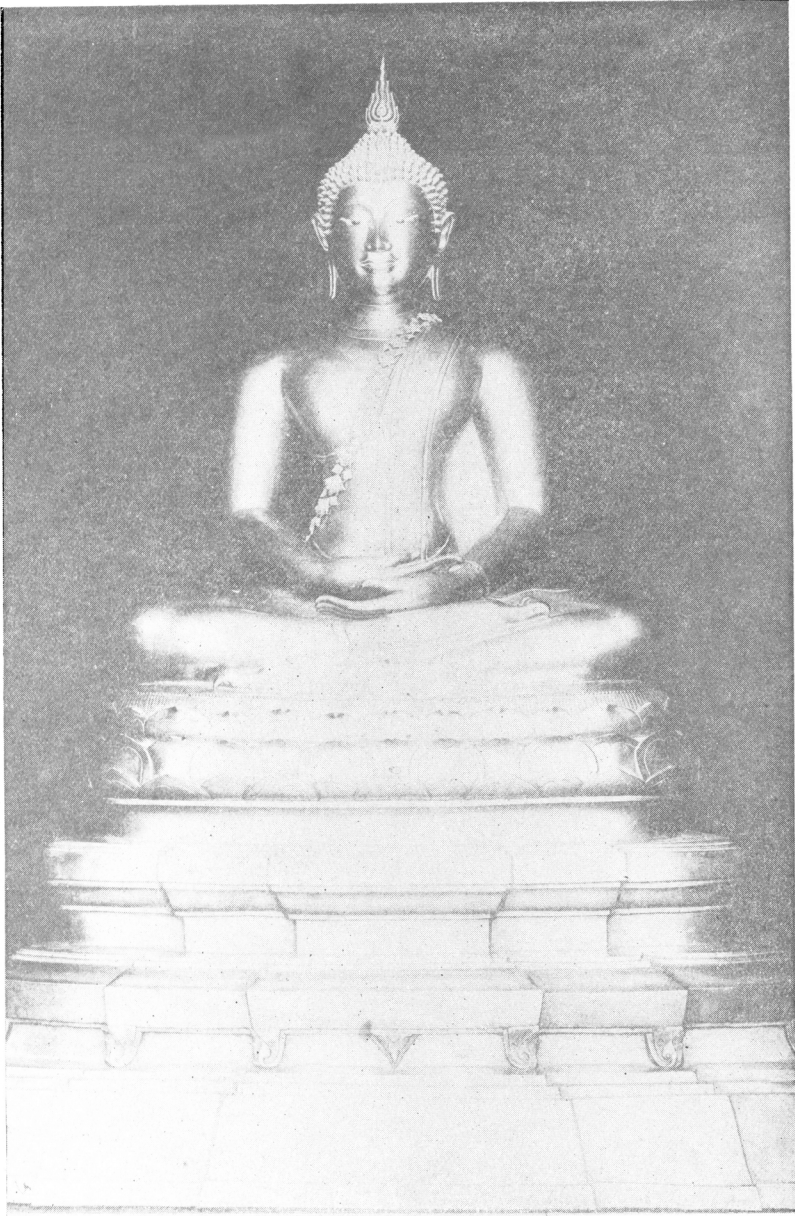
เรื่องพระพุทธสีหังค

หน้า ๑

วิจารณ์เรื่องพระพุทธสีหังค

หน้า ๑๒

รูปที่ ๑



พระพุทธรูปสีหิงค์ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์
ในพระราชวังบวรสถานมงคล

เรื่องพระพุทธรูปสี่องค์

พระพุทธรูปซึ่งทรงพระนามว่า พระพุทธรูปสี่องค์นั้นอยู่ในจำนวนพระพุทธรูปปฏิมากรซึ่งนับถือกันว่าเป็นพระสำคัญพระองค์หนึ่งของบ้านเมือง ด้วยเป็นพระพุทธรูปที่มีพระลักษณะงามอย่าง ๑ กับที่เป็นมรดกตกอยู่แก่ชาติไทยมาแต่แรกตั้งเป็นอิสระอย่าง ๑

ตำนานพระพุทธรูปสี่องค์เป็นภาษามคธ พระโพธิ์รังษีแต่งที่เมืองเชียงใหม่ตั้งแต่ยังเป็นราชธานี มีอิสระในลานนาประเทศเรียกว่า สี่องค์นิทาน (หนังสือเรื่องนหอพระสมุดแปลและพิมพ์ออกแล้วทั้งภาษามคธและคำแปลครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ และพิมพ์เฉพาะคำแปลอีกครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕) มี ๘ ปริเฉทเป็นใจความย่อๆ ดังนี้

ปริเฉทที่ ๑ ว่า เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงได้ ๗๐๐ ปี พระราชาชาวสิงหฬ ๓ พระองค์ พร้อมกับพระอรหันต์ ๒๐ องค์ ใครจะได้ทอดพระเนตรเห็นองค์พระพุทธรูปเจ้า พระยานาคตนหนึ่งซึ่งเคยได้เห็น อาสาณิรมิตรองค์สมเด็จพระพุทธรูปเจ้าพร้อมด้วยพระอัสติมหาสาวกถวาย เป็นพระพุทธรูปทรงนีสี่ทนาการนั่งสมาธิพับพณัญเชิงอยู่เหนือสัตตตันทบัลลังก์ สมบูรณ์ด้วยพระมหาปรีสลักษณะ ในเวลานั้นประชุมชนชาวสิงหฬทั้งสิ้น มีพระราชาเป็น

ต้น ได้ทัศนากการพระพุทธรูป ก็บังเกิดความเลื่อมใสหาที่จะ
เปรียบมิได้ ต่างคนก็ให้สาธุการสรรเสริญและทำสักการบูชาโดย
นานัปประการ ครั้นถึงกำหนด๗วัน พระยานาก็กลับเพศเป็น
มาณพไหว้พระอรหันต์ทั้งหลายแล้วกล่าวว่า ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้ง
หลายจงได้กำหนดจดจำพระพุทธรูปลักษณะไว้เถิด

ปริเฉทที่ ๒ ว่า พระราชาทั้ง๓พระองค์นั้น ทรงหาหรือพระ
อรหันต์ทั้ง ๒๐ องค์ จะใคร่ทรงสร้างรูปพระปฏิมากรเพื่อประ
โยชน์แก่การอภิวัตและทำสักการบูชาของมหาชนทั้งสิ้น พระ
อรหันต์เห็นชอบด้วย จึงโปรดให้หล่อพระพุทธรูปขึ้นด้วยทอง
สัมฤทธิ์ ในขณะที่ทำการหล่อนั้น พระราชาพระองค์หนึ่งได้ทอด
พระเนตรเห็นนายช่างหล่อคนหนึ่ง ไม่สามารถจะทำตามพระ
อนุมัติของพระองค์ได้ ก็ทรงพระพิโรธหวดด้วยไม้มีนทนต์
(ไม้ก้างปลา?) ถูknิ้วมีอนายช่างเจ็บปวด ด้วยเหตุนี้ เมื่อหล่อ
สำเร็จแล้ว นั้วพระหัตถ์พระพุทธรูปไม่บริสุทธิ์พิรุณไปนั้วหนึ่ง
พระอรหันต์ทั้งหลายทูลถวายพยากรณ์ว่า ต่อไปภายหน้าจะมี
พระราชาพระองค์หนึ่งทรงพระศรัทธาอุปถัมภ์พระพุทธรูปพระองค์
นี้ทำนั้วพระหัตถ์ให้บริสุทธิ์ เมื่อได้ทำสักการบูชาและสมโภช
กันเต็มศรัทธาแล้ว ประชุมชนพุทธบริษัทก็ถวายพระนามว่า พระ
พุทธสีหิงค์ เพราะเหตุว่า ทรวดทรงอวัยะทั้งปวงและม่ายคล้าย
กับราชสีห์ อธิบายว่า ทรวดทรงองคาวพยพแห่งองค์สมเด็จพระ

ผู้ทรงพระภาคเจ้านั้นละม้ายเหมือนกับราชสีห์

ปริเฉทที่ ๓ ที่ ๔ ว่า เมื่อพระพุทธศักราชได้ ๑๕๐๐ ปี มีพระราชองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า ไสยรงค์ ทรงทศพิชราชธรรมเสวยราชย์อยู่ในเมืองสุโขทัย เสด็จประพาสถึงเมืองนครศรีธรรมราช ทรงทราบข่าวว่าพระเจ้ากรุงลังกามีพระพุทธรูปที่ทรงพระลักษณะงามองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าพระพุทธสีหิงค์ จึงตรัสให้พระยานครศรีธรรมราชแต่งทูตเชิญราชสาส์นไปถึงพระเจ้ากรุงลังกา ขอประทานพระพุทธสีหิงค์ พระเจ้ากรุงลังกาก็ถวายมาตามพระราชประสงค์ เมื่อได้พระพุทธรูปมาถึงเมืองนครศรีธรรมราช พระเจ้าสุรงควรรราช (หมายเอาพระเจ้าไสรยรงค์) ทรงโสมนัสถึงกับเสด็จไปรับพระพุทธรูปด้วยพระองค์เอง แล้วอัญเชิญมายังกรุงสุโขทัย

ปริเฉทที่ ๕ ว่า พระเจ้ารณรงค์ทิวังคตแล้ว เจ้าปาลราชราชบุตรได้เสวยราชย์ พระเจ้าปาลราชได้ปฏิบัติบูชาพระพุทธสีหิงคปฎิมาโดยสัจเคารพจนทิวังคต ต่อจากพระเจ้าปาลราชถึงพระเจ้าลิไทยราชซึ่งเป็นโอรสได้เป็นกษัตริย์เมืองสุโขทัย ต่อจากพระเจ้าลิไทยราชถึงพระเจ้าอุทโกสิตราช ต่อจากพระเจ้าอุทโกสิตราชถึงพระเจ้าอัญญกสิไทยราชเป็นพระเจ้าสุโขทัย กษัตริย์เมืองสุโขทัยทุก ๆ พระองค์ที่ได้กล่าวพระนามมาแล้วนี้ ได้เคารพบูชาพระพุทธสีหิงค์อย่างขบถยิ่ง ในแผ่นดินพระเจ้าอัญญกสิไทย

รูปที่ ๒



พระพุทธสิหิงค์เมืองเชียงใหม่
ในวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

นั้น พระเจ้ารามาชิปตีกษัตริย์ผู้ครองกรุงอโยธยา ยกกองทัพไป
ยึดทิวาสาชนะนครหรือเมืองสองแคว คือเมืองพิษณุโลกทุกวันนี้
แล้วยกเข้าตีพระนครสุโขทัยได้ ให้พระเจ้าเดชมหาราชบุตรอยู่ครอง
เมืองแล้วพระองค์ก็เสด็จกลับ

พระเจ้าอัญฐกิติไทยทูลวิงวอนขอพระเมตตาต่อพระเจ้าราม
าชิปตีโดยทำสัตย์สาบาลถวาย พระเจ้ารามาชิปตีก็โปรดให้ไปครอง
เมืองทิวาสาชนะนคร พระเจ้าอัญฐกิติไทยได้เชิญพระพุทธรูปองค์
ไปยังเมืองทิวาสาชนะนคร ปฏิบัติบูชาอยู่ในเมืองนั้นจนตลอดกาล
ของพระองค์ เมื่อสิ้นพระเจ้าอัญฐกิติไทยแล้ว เมืองทิวาสา
ชนะนครก็ตกเป็นของพระเจ้ารามาชิปตี พระเจ้ารามาชิปตีจึงอัญเชิญ
พระพุทธรูปองค์ลงมาไว้ในพระนครศรีอยุธยา

ปริณิเทศที่ ๖ ว่า พระยาญาณดิสเสวยราชย์อยู่ในเมืองวชิร
ปราการ (เมืองกำแพงเพชร) ใครจะได้พระพุทธรูปองค์ จึงให้
พระมารดา ซึ่งเป็น พระมเหสี องค์หนึ่ง ของสมเด็จพระบรมราชา
ธิราชที่ ๑ ทูลขอโดยอุบายว่า จะขอพระราชทานพระพุทธรูปองค์
ใดองค์หนึ่งในหอพระของหลวงส่งไปให้แก่พระยาญาณดิสผู้บุตร
พระบรมราชาธิราชไม่ทรงทราบในกลอุบาย จึงพระราชทานอนุ
ญาติให้พระมเหสีเลือกพระพุทธรูปให้พระยาญาณดิสตามปรารถนา
พระมเหสีบนขุนพุทธบาลผู้รักษาราชโอรสให้ทราบว่า องค์ไหน
เป็นพระพุทธรูปองค์ แล้วก็นำไปส่งให้ส่งไปเมืองกำแพงเพชร

โดยด่วน เมื่อเชิญพระพุทฺธสีหิงค์ไปได้หลายวันแล้ว กรม
ทราบถึงพระบรมราชาริราชว่า พระพุทฺธรูปองค์ที่เชิญไปนั้นเป็น
พระพุทฺธสีหิงค์ ก็ทรงพระพิโรธ ฝ่ายพระมเหสีกราบทูลเกล้าว่า
มิได้ทราบว่าจะองค์นั้นคือพระพุทฺธสีหิงค์ พระราชทานพรให้เลือก
ตามความพอใจ จึงได้เลือกส่งไป ขอพระราชทานรอฟอให้พระยา
ญาณติศจำลองได้แล้ว จะส่งพระพุทฺธสีหิงค์กลับคืนลงมาถวาย
ก็โปรดอนุญาตตามกาลที่ได้พลาดพลั้งล่วงเลยไปแล้ว พระพุทฺธ
สีหิงค์จึงได้ตกไปอยู่เมืองวชิรปราการ คือเมืองกำแพงเพชรด้วย
ประการนั้น

ปริเฉทที่ ๑ ว่า สมัยกาลครั้งนั้น พระเจ้ากรุงราช (คือพระ
เจ้าก่อนนาผู้เป็นราชโอรสของพระเจ้าผายู) ได้เป็นกษัตริย์ครอง
เมืองเชียงใหม่ พระเจ้ามหาพรหมผู้เป็นอนุชาธิราชของพระองค์
ได้เป็นกษัตริย์เสวยราชย์อยู่ในเมืองเชียงราย พระเจ้ามหาพรหม
ได้ทอดพระเนตรเห็นรูปพระพุทฺธสีหิงค์เมืองกำแพงเพชรทำด้วย
ขี้ผึ้งแข็ง ซึ่งพระภิกษุองค์หนึ่งจำลองแล้วนำขึ้นไปยังเมืองเชียง
ราย ทรงเลื่อมใสในพระพุทฺธลักษณะเหลือที่จะประมาณ อยาก
จะได้พระพุทฺธสีหิงค์มาเป็นของพระองค์ จึงมีพระราชสาส์นถึง
พระเจ้าก่อนนาผู้เชษฐาธิราชขอกองทัพให้ช่วยกันยกไปรบเมืองวชิร
ปราการ พระเจ้าก่อนนาก็ประทานให้ตามประสงค์ กองทัพซึ่ง
พระเจ้ามหาพรหมยกไปล้อมเมืองวชิรปราการนั้นเป็นกองทัพใหญ่

เกินวิสัยที่เมืองวชิรปราการจะสู้ได้ พระยาญาณดิศจึงแต่งทูตไป
 ทูลถามว่า ท้ายกองทัพใหญ่มาถึงเมืองวชิรปราการนี้ เพื่อพระราช
 ประสงค์อันใด พระเจ้ามหาพรหมตรัสตอบว่า เพื่อต้องการพระ
 พุทธสีหิงค์ พระยาญาณดิศ จึงทูลว่าถ้าด้วยพระประสงค์เพียงเท่า
 นั้นแล้ว ขอให้พระองค์ถอยทัพไปก่อน พอครบ๗วัน ข้าพเจ้า
 จะให้พระเถระองค์หนึ่งเชิญพระพุทธรูปสีหิงค์ไปถวาย เพราะว่า
 พระพุทธรูปสีหิงค์ข้าพเจ้าขอมาจากสมเด็จพระบรมราชาธิราชว่า เพื่อ
 จะจำลองแล้วส่งคืนไปถวาย ถ้าพระบรมราชาธิราชทรงทราบเข้า
 ว่า พระองค์ยกทัพมาย่อเย่งไป ก็จะเกิดเหตุกันใหญ่โตเป็น
 มหาสงคราม พระเจ้ามหาพรหมให้พระยาญาณดิศทำสัตย์สาบาน
 แล้ว ถอยกองทัพไปพักอยู่ที่เมืองตาก ครั้นครบ๗วัน พระยา
 ญาณดิศ จึงแต่งให้พระสุคันธมหาเถระเชิญพระพุทธรูปสีหิงค์พร้อม
 ด้วยราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ามหาพรหม ฯ ทรงยินดีเหลือที่
 จะประมาณในการที่ได้พระพุทธรูปสีหิงค์สมพระราชประสงค์ จึงยก
 ทัพกลับไปเมืองเชียงใหม่ ทูลให้พระเจ้าก่อนผู้เชษฐาธิราชทรง
 ทราบทุกประการ และขออนุญาตอัญเชิญพระพุทธรูปสีหิงค์ไปเมือง
 เชียงรายก่อน เพื่อจำลองด้วยทองคำธรรมชาติ แล้วจะเชิญพระ
 องค์เดิมกลับมาถวาย พระเจ้าก่อนก็อนุญาตให้ตามปรารถนา
 ครั้นเชิญพระพุทธรูปสีหิงค์ไปถึงเมืองเชียงรายแล้ว ก็จัดการให้ช่าง
 ตัดนิ้วพระหัตถ์พระพุทธรูปสีหิงค์ที่พิรุณมาแต่เดิมนั้นออกเสีย แล้ว

บ้นุ่น^{๕๕}แห่งเททองสัมฤทธิ์ประธานติดให้บริสุทธิ์ดี เสร็จการต่อ
 น้าวพระหัตถ์แล้ว จึงให้ช่างบ้นุ่นจำลองพระพุทธรูปหิ้งคั่นอีก
 องค์หนึ่งด้วยทองคำ มีลักษณะอันงามเสมอด้วยองค์เดิมนั้นแล้ว
 ก็เชิญประดิษฐานไว้ในพระวิหารเดียวกับองค์เดิมนั้น ปฏิบัติบูชา
 มาเป็นนิตยกาล

ปริเฉทที่ ๘ ว่า พระเจ้ากลั่มหาราช คือพระเจ้าก่อนเมือง
 เชียงใหม่ทิวศต ชาวเมืองอัญเชิญราชบุตร คือ พระเจ้าแสน
 เมืองมาจันเสวยราชย์ พระเจ้ามหาพรหมผู้เป็นพระเจ้าอาไม่พอ
 พระทัย ยกกองทัพเมืองเชียงรายมารบ แต่ไม่สามารถจะตีเมือง
 เชียงใหม่ได้ ต่อมาพระเจ้าแสนเมืองมาบำรุงไพร่บ้านพลเมือง
 ให้มีความรักใคร่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน แล้วยกกองทัพไปตี
 เมืองเชียงราย ทางเมืองเชียงรายต้องกลอุบายแตกสามัคคีกันพระ
 เจ้าแสนเมืองมาก็ตีเมืองเชียงรายได้ไม่ยาก จับพระเจ้ามหาพรหม
 ได้ในระหว่างรบ ครั้นชนะเมืองเชียงรายแล้ว จึงอัญเชิญพระ
 พุทธรูปหิ้งคั่นกับพระพุทธรูปทองอันจำลองจากพระพุทธรูปหิ้งคั่น
 มายังเมืองเชียงใหม่ ประดิษฐานไว้ในคูหาวิหารในวัดพระสิงค์

ตำนานพระพุทธรูปหิ้งคั่นที่พระโพธิ์รังษีแต่งจบลงเพียงเท่านั้น
 แต่มีเรื่องราวปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารต่อไปอีก คือ

พระพุทธรูปหิ้งคั่นประดิษฐานอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ตั้งแต่พระเจ้า
 แสนเมืองมา เชิญมาจากเมืองเชียงราย ประมาณ ๒๕๕ ปี สมเด็จ

รูปที่ ๓



พระพุทธสีหังค์เมืองนครศรีธรรมราช
ในหอพระสีหังค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระนารายณ์มหาราช เจ้ากรุงศรีอยุธยาตีเมืองเชียงใหม่ได้เมื่อปี
 ขาล พ.ศ. ๒๒๐๕ โปรดให้เชิญพระพุทธรูปสี่องค์ลงมากรุงศรีอยุธยา
 ประดิษฐานไว้ในวัดพระศรีสรรเพชญ์จนตลอดสมัยพระนครศรี
 อยุธยา เมื่อครั้งราชทูตลังกาเข้ามาขอพระสงฆ์ไปให้อุปสมบทกุล
 บุตรตั้งศาสนาวงศ์ในลังกาทวีปในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ
 เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๕ ปรากฏในจดหมายเหตุว่าราชทูตได้ไปบูชาพระ
 พุทธรูปสี่องค์ ขอนี้มีปรากฏในสุภอักษรตอบไปเมืองลังกาดังนี้
 “อนึ่งทูตานุทูตอำมาตย์ได้เห็นพระพุทธรูปสี่องค์ในมณฑปนามโน
 รมย์บรมพุทธรามวิหาร ประดับทองเงินรัตนงามวิจิตร จึงพากัน
 เจรหาเหตุที่ไม่ทราบเรื่องนั้นให้กันฟัง ราชบุรุษจึงนำเรื่องนั้นมา
 เล่าให้ทูตานุทูตนั้นทราบชัด ทูตานุทูตอำมาตย์ทั้งหลายต่างพากัน
 พูคว่า ดำเนินพระสี่องค์นี้ท่านนี้ในกรุงศรีวิชัยนครไม่มี เราให้
 ราชบุรุษจากด่านพระพุทธรูปสี่องค์นี้ท่านส่งมาให้ ขอให้ท่าน
 อัครมหาเสนาบดีได้นำดำเนินสี่องค์นี้ทูลพระเจ้ากรุงศรีวิชัย
 แล้วทูลว่า ขอให้ทรงหวงแหนพระดำเนินนี้ไว้ในกรุงศรีวิชัย
 บัณฑิตว้ย ”

พระพุทธรูปสี่องค์อยู่ในกรุงศรีอยุธยาตลอดเวลา ๑๐๕ ปี จน
 เมื่อเสียกรุงแก่พม่าเข้าศึก ครั้งนั้นพวกเมืองเชียงใหม่ยังเป็น
 พวกพม่าอยู่ จึงเชิญพระพุทธรูปสี่องค์กลับขึ้นไปไว้เมืองเชียงใหม่
 เมื่อปีกุนย พ.ศ. ๒๓๑๐ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร

เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๓๘ เวลานั้นไทยได้เมืองเชียงใหม่ไว้เป็นเมืองขึ้นแล้ว พระม่ายกกองทัพมาล้อมเมืองเชียงใหม่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้า กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาท เสด็จยกกองทัพหลวงขึ้นไปรบพระม่ายศึก ตีกองทัพพระม่ายแตกยับเยินไปถึงจับตัวอุปการแม่ทัพพระม่ายได้ ครั้นเสร็จการศึกแล้ว กรมพระราชวังบวรฯ ทรงพระราชดำริว่า พระพุทธสีหังค์เคยเป็นพระพุทธรูปสำคัญสำหรับพระนครอยู่ในครั้งกรุงศรีอยุธยา ข้าศึกมาชิงเอาไปเมื่อเสียกรุง จึงโปรดให้เชิญพระพุทธสีหังค์กลับลงมายังกรุงเทพฯ และทูลขอไว้ในพระราชวังบวรฯ ทรงอุทิศพระราชมณเฑียรองค์หนึ่งถวายเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธสีหังค์ พระราชทานนามว่า พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ฝาผนังข้างในให้เขียนเรื่องปฐมสมโพธิกับเทพชุมนุมยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ แต่เมื่อกรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาทสวรรคตแล้ว ที่พระราชวังบวรฯ ว้าง ไม่มีผู้ปฏิบัติบูชาพระพุทธสีหังค์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงโปรดให้เชิญพระพุทธสีหังค์ไปไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งบนฐานชุกชีข้างด้านหน้าตรงที่ตั้งพระพุทธสัมพรณีทุกวันนี้ อยู่ตลอดรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ จนถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระพุทธสีหังค์เป็นของกรมพระราชวังบวรฯ มาตั้ง

แต่รัชกาลที่ ๑ และมีที่ประดิษฐานสำหรับพระองค์ท่านอยู่แล้ว
ในพระราชวังบวร ฯ จึงโปรดพระราชทานให้สมเด็จพระอนุชา
ธิราช พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เชิญพระพุทธรูปสี่องค์
กลับขึ้นมาไว้ในพระราชวังบวร ฯ เมื่อปีกุนฺย พ.ศ. ๒๓๕๔ ขึ้นเดิม
พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริจะประดิษ-
ฐานไว้เป็นพระประธานในวัดบวรสถานสุทธาวาสซึ่งกรมพระราช
วังบวรมหาศักดิ์ศิลปเสพทรงสร้างไว้ในพระราชวังบวร ฯ ทำนอง
อย่างวัดพระแก้ววังหน้า โปรดให้เจ้าฟ้าอิศราพงศ์ซึ่งเป็นช่างที่มีฝีมือ
พระหัตถ์ทรงบัญชาการบูรณะวัดบวรสถานสุทธาวาส ข้างในพระ
อุโบสถฝาผนังให้เขียนเรื่องตำนานพระพุทธรูปสี่องค์ตามที่ปรากฏใน
ศิंहคันทานยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ การปฏิสังขรณ์ยังไม่ทันจะ
สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเสีย
ก่อน เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตแล้ว พระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นไปประทับในพระราช
วังบวร ฯ เอง ๆ ด้วยมีพระราชประสงค์จะมีให้วังหน้าวังดังใน
รัชกาลก่อน ๆ พระพุทธรูปสี่องค์จึงประดิษฐานอยู่ในพระที่นั่งพุท
ไธสวรรย์ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวมา
จนเดี๋ยวนี้ มิได้เชิญลงไปในวังหลวงอีกเหมือนเมื่อรัชกาลที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนับถือพระพุท
ธรูปสี่องค์มาก ชอบพระทัยว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีพระสิริลักษณะงาม

อย่างยิ่งพระองค์หนึ่ง และโปรดให้จำลองหล่อขนาดใหญ่กว่า
เดิมประดิษฐานเป็นพระประธานไว้ในพระวิหารหลวงวัดราช ประ
ดิษฐพระองค์หนึ่ง ประดิษฐานไว้ในซุ้มที่องค์พระปฐมเจดีย์พระ
องค์หนึ่ง และจำลองขนาดน้อยหล่อด้วยทองคำประดิษฐานไว้
ในพระพุทธรณเทียรพระองค์หนึ่ง และหล่อด้วยสัมฤทธิ์กาไหล่
ทองอยู่ที่ในพระราชวังบวร ฯ อีกพระองค์หนึ่ง

พระพุทธรูปสี่องค์แม่ปัจจุบันนี้ยังเป็นที่นับถือของชาวเมือง
นครศรีธรรมราชและเมืองเชียงใหม่ ทั้ง ๒ แห่งนั้นยังมีพระ
พุทธรูปซึ่งเรียกว่าพระพุทธรูปสี่องค์อยู่ แต่ที่เชียงใหม่โดยมาก
เรียกกันว่าพระสี่องค์ที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นพระขนาด
ย่อมหน้าตัก ๑๔ นิ้ว รักษาไว้ในหอพระสี่องค์ที่จวนเดิมกลาง
เมืองนครศรีธรรมราช องค์ที่เชียงใหม่หน้าตัก ๒ ศอก รักษาไว้
ในซุ้มคูหาวิหารพระสี่องค์เดิมในวัดพระสี่องค์กลางเมืองเชียงใหม่
ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

รูปที่ ๔



พระพุทธรูปฝีมือช่างลังการุ่นกลาง
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

วิจารณ์

ในเรื่องตำนานพระพุทธรูปสี่หิรัญที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีปัญหาที่น่าจะวินิจฉัยกันว่ามีความจริงควรเชื่อได้และไม่ได้เพียงไรมากมาย ข้าพเจ้าจะลองวินิจฉัยเป็นบางข้อดังต่อไปนี้

ข้อที่ ๑ พระพุทธรูปสี่หิรัญเป็นพระพุทธรูปฝีมือช่างลังกาจริงหรือไม่ และที่ว่าพระเจ้ากรุงลังกาทรงสร้างเมื่อราว พ.ศ. ๑๐๐ นั้นฟังได้หรือไม่ ถ้าเช่นนั้นเหตุไรจึงไม่ปรากฏในหนังสือมหาวงศ์ พงศาวดารลังกา

พระพุทธรูปที่ทรงพระนามว่า พระพุทธรูปสี่หิรัญ ในเมืองเรามีถึง ๓ องค์ คือ องค์ที่ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ในพระราชวังบวร ฯ องค์ ๑ (รูปที่ ๑) อยู่ที่วัดพระสิงห์ เมืองเชียงใหม่ องค์ ๑ (รูปที่ ๒) อยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชอีกองค์ ๑ (รูปที่ ๓) พระพุทธรูปสี่หิรัญทั้ง ๓ องค์นี้มีลักษณะและขนาดต่างกันทุกองค์ องค์ที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิเพชร (คือนั่งเอาแข้งไขว้ไว้บนตัก) พระหัตถ์เป็นท่ามารวิชัย (คือ วางหงายพระหัตถ์ซ้ายไว้บนตัก คว่าพระหัตถ์ขวาพักไว้ที่เข่า ปลายพระหัตถ์ชี้ลงข้างล่างอ้าพระธรรมเป็นพยาน) พระองค์อวบอ้วน พระอรุณ

ชายสังฆาฏิสั้นขาดอยู่เหนือพระถัน นิ้วพระหัตถ์ทั้ง ๕ ไม่เสมอกัน วงพระพักตร์สั้นกลม พระขนงโก่ง พระนาสิกงุ้ม พระโอษฐ์เล็ก พระหนุเป็นปม เส้นพระศกใหญ่ ไม่มีไรพระศกเป็นขอบตอนต่อกับวงพระพักตร์ พระเมष्ठीเป็นค่อมคล้ายดอกบัวตูม ฐานเป็นบัวหงายมีกลีบน้อยแซมตอนข้างบนและมีเกสร ลักษณะพระพุทธรูปองค์ที่เชียงใหม่ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะของพระพุทธรูปสมัยเชียงแสนรุ่นเก่านั่นเอง มีพระพุทธรูปอีกมากมายหลายพระองค์ ที่มีลักษณะฝีมือช่างเหมือนกัน เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเชื่อว่า พระพุทธรูปองค์ที่เมืองเชียงใหม่ต้องเป็นฝีมือช่างพื้นเมืองเป็นแน่ และไม่ใช่องค์ที่ว่าพระเจ้ามหาพรหมเจ้าเมืองเชียงรายได้มาจากราชสำนักพระพุทธรูปองค์เดิมนั้นด้วย เพราะพระพุทธรูปองค์เดิมเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ไม่ใช่มารวิชัย

พระพุทธรูปองค์ที่เมืองนครศรีธรรมราช มีลักษณะคล้ายพระพุทธรูปองค์เมืองเชียงใหม่เกือบทุกอย่าง คือ นั่งขัดสมาธิเพชร พระอุระนูน ชายสังฆาฏิสั้น เส้นพระศกใหญ่ ไม่มีไรพระศก รัศมีเป็นบัวตูม ต่างกันที่พระโอษฐ์กว้างกว่า วงพระพักตร์แบน และกว้างกว่า กับกลีบบัวหงายที่ฐานเท่านั้น ข้อที่ลักษณะพระพุทธรูปองค์เมืองนคร ฯ กับพระพุทธรูปองค์เมืองเชียงใหม่เหมือนกันนั้น ศาสตราจารย์ บอช เซ เดส์ ได้อธิบายไว้ในหนังสือ โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถาน ฯ ว่า “เพราะทั้ง ๒ เมืองนี้ได้

รับแบบอย่างพระพุทธรูปจากช่างอินเดียครั้งราชวงศ์ปาละซึ่งปกครองมครประเทศ (พ.ศ. ๑๒๗๓-๑๗๔๐) ด้วยกัน คือ ครั้นนั้นมหาพุทธวิทยาลัยที่เมือง นาลันทะ เจริญรุ่งเรือง เป็น สำนัก ที่ นักปราชญ์ต่างประเทศไปมาอยู่เนือง ๆ ฝีมือช่างอินเดียครั้งราชวงศ์ปาละจึงได้แพร่หลายไปในนานาประเทศฝ่ายตะวันออก มีประเทศพม่า สยาม และเกาะชวาเป็นต้น” พระพุทธรูปฝีมือช่างอินเดียครั้งราชวงศ์ปาละในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีหลายองค์ เทียบกับพระพุทธรูปสมัยเชียงแสนรุ่นเก่าและพระพุทธรูปเมืองนคร ฯ แล้วจะเห็นได้ว่าส่วนพระองค์เหมือนกันทุกอย่าง ต่างแต่ดวงพระพักตร์เท่านั้น ข้อที่ต่างกันก็เพราะพระพุทธรูปฝีมือช่างเชียงแสนรุ่นเก่าเป็นฝีมือช่างไทยแท้ ส่วนพระพุทธรูปเมืองนครศรีธรรมราช เป็นฝีมือช่างไทยปนแบบขอม (คือ ที่มีพระพักตร์และพระโอษฐ์กว้างอันเป็นลักษณะของพระพุทธรูปสมัยลพบุรี) ด้วยเมืองนครศรีธรรมราชอยู่ใกล้และมีทางติดต่อกับเมืองลพบุรีมากกว่าเมืองเชียงแสน นักปราชญ์ทางโบราณคดีได้จัดพระพุทธรูปฝีมือช่างเมืองนคร ฯ ไว้สมัยเดียวกับพระพุทธรูปเชียงแสนรุ่นเก่า ต่างกันแต่พระพุทธรูปเชียงแสนรุ่นเก่าเป็นฝีมือช่างของไทยแท้ พระพุทธรูปเมืองนครศรีธรรมราชเป็นฝีมือช่างไทยทำตามแบบขอมในบางอย่าง

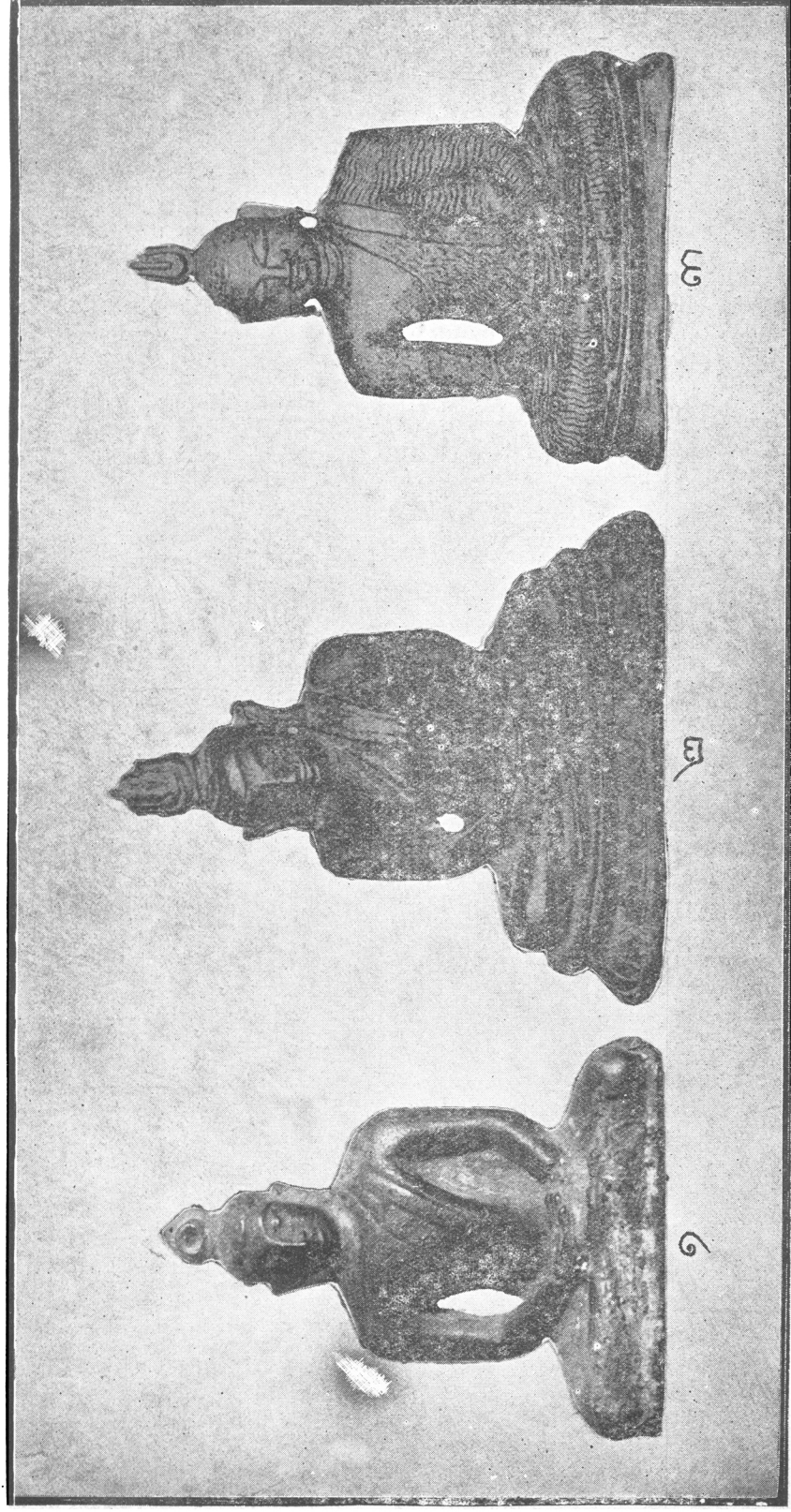
พระพุทธรูปที่เรียกว่า พระเมืองนคร ฯ นั้นมีปางเดียวเท่านั้น

คือปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร เหมือนกันหมดทั้งพระพุทธรูปสี่หิรัญ
เมืองนคร ฯ ด้วย ข้อนี้เป็นหลักฐานว่าพระสี่หิรัญที่เมืองนคร ฯ
ก็เป็นพระฝีมือช่างพื้นเมืองเหมือนกับพระพุทธรูปอื่น ๆ อีกตั้ง
หลายร้อยองค์ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเชื่อว่าพระพุทธรูปสี่หิรัญทั้ง
๒ องค์นั้นไม่ใช่เป็นพระฝีมือช่างต่างประเทศ

พระพุทธรูปสี่หิรัญ ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ มีลักษณะดังนี้
คือ นั่งทำพระหัตถ์เป็นท่าสมาธิ เอาแขนงอขึ้นข้าง ศอก นั่ง
ขัดสมาธิราบ พระองค์ไม่อวบอ้วนนัก พระอุระไม่นูนมาก
ชายสังฆาฏิยาวลงมาจดพระนาภี วงพระพักตร์ยาวกว่าพระพุทธรูป
เชิงแสนรุ่นเก่าและเมืองนคร ฯ พระโอษฐ์ไม่กว้างไม่แคบ พระ
รัศมีเป็นเปลว ลักษณะเหมือนพระลัคนารุ่นกลาง ซึ่งมีตัวอย่าง
อยู่ที่ในพิพิธภัณฑสถาน ฯ (รูปที่ ๔ และที่ ๕)

พระพุทธรูปฝีมือช่างเมืองลังกามี ๓ รุ่นด้วยกัน รุ่นแรก
(รูปที่ ๖) ตั้งแต่ได้รับลัทธิการสร้างพระพุทธรูปมาจากอินเดีย
ซึ่งยังนิยมความสวยงามในกระบวนช่างอย่างคันธาระราช ทำจีวร
พระพุทธรูปเป็นกลีบ ชายสังฆาฏิยาวจนจดพระนาภี นั่งขัด
สมาธิราบ พระองค์ไม่อวบอ้วน วงพระพักตร์ค่อนข้างยาว
ไม่มีไรพระศก พระนาสิกขนาดพองาม พระรัศมีเป็นต่อม
นิ้วพระหัตถ์ทั้ง ๔ ไม่เสมอกัน ต่อมาอีกชั้นหนึ่ง (คือ ยุคที่ ๒)
ทำจีวรเรียบไม่มีกลีบ แต่ชายสังฆาฏิยาวเท่าเดิม นั่งขัดสมาธิ

รูปที่ ๕



๑ พระพุทธรูปฝีมือช่างลังการุ่นกลาง ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

๒-๓ พระพุทธรูปฝีมือช่างลังการุ่นกลาง จากหนังสือ Memoirs of the Colombo Museum

ราบเหมือนกัน รัศมีเป็นเปลวบ้าง เป็นตอมบ้าง นิ้วพระหัตถ์
ทั้ง ๔ เสมอกัน วงพระพักตร์ค่อนข้างยาว ไม่มีไรพระศกบ้าง
มีบ้าง ชั้นหลังที่สุด (รูปที่ ๑) ทำเป็นห่มจีวรแพรวบ้าง (ไม่ใช่
เป็นริ้วแบบคันธาระราช) จีวรเรียบ ๆ บ้าง นิ้วพระหัตถ์ทั้ง ๔
เสมอกัน วงพระพักตร์ค่อนข้างยาว ไม่มีไรพระศกบ้าง มีบ้าง
แต่คงสงฆาฎยาว และนั่งขัดสมาธิราบเหมือนกันทั้งนี้

ลักษณะพระพุทธรูปฝัมือข้างลังกา (ว่าจะเพาะพระนั่ง)
ทุกรุ่นมีองค์ซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง อยู่ ๔ อย่าง คือ พระหัตถ์เป็น
ปางสมาธิ ๑ ขัดสมาธิราบ ๑ ขายสังฆาฎยาว ๑ และองค์ไม่
สู้อวบอ้วน ๑ ข้อนี้เป็นหลักฐานอันหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วย
พิสูจน์ว่าพระพุทธรูปสี่หิ้งค์ของเรามีลักษณะอย่างนั้น กับรัศมีเป็น
เปลวและนิ้วพระหัตถ์ทั้ง ๔ เสมอกัน อันเป็นลักษณะของพระ
ลังการุ่นที่ ๒ ก็ตรงกับพระลักษณะของพระพุทธรูปสี่หิ้งค์ของเรา
วงพระพักตร์ก็เช่นเดียวกันไม่สู้ยาวนัก

ด้วยเหตุพระพุทธรูปสี่หิ้งค์ของเรามีลักษณะเหมือนกับลักษณะ
ของพระพุทธรูปฝัมือข้างลังกาหลายอย่างดังกล่าวมา ข้าพเจ้าเชื่อ
ว่า พระพุทธรูปสี่หิ้งค์ใน พระที่นั่ง พุทธไสวรรย์ เป็น ฝัมือ ข้างลังกาแท้
เพราะไม่เหมือนกับพระพุทธรูปสมัยต่างๆ ที่พบในประเทศเราและ
เห็นแล้วในประเทศอื่น ถึงแม้พระพักตร์จะไม่เหมือนพระพุทธรูป
ลังกาที่เดียวก็ไม่แปลกปลาตอันใดนัก เพราะอาจจะถูกตบแต่งใน

คราวใดคราวหนึ่งให้สวยงามขึ้นตามความเห็นของคนไทย

เมื่อได้พิสูจน์ถึงลักษณะแล้ว ปัญหาเรื่ององค์ไหนจำลอง องค์ไหนเป็นองค์เดิมก็เป็นอันไม่ต้องแก้

พระเจ้าแผ่นดินลังกาจะได้ทรงสร้างพระพุทธรูปสี่หัตถ์จริงหรือไม่ เป็นของพิสูจน์ยาก ด้วยไม่ปรากฏพระนาม แต่ผู้สร้างต้องเป็นคนชั้นสูงและมีความรู้อย่างแน่นอน เพราะพระพุทธรูปสี่หัตถ์ทำได้มหาปริศลักษณะเช่นว่า มีนิ้วพระหัตถ์ทั้ง ๔ เสมอกัน ไม่เหมือนมนุษย์สามัญนั้นเป็นต้น

ที่ในตำนานว่าสร้าง เมื่อราว พ.ศ. ๙๐๐ นั้น แก้ไปหน่อย แต่ก็มีเหตุผลพอฟังได้ คือ พระมหินทรเถรเจ้าโอรสพระเจ้าอโศกมหาราชได้เป็นผู้นำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในลังกาทวีป เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๓ หรือภายหลังจากนี้ไม่กี่ปี ในแผ่นดินพระเจ้าเทวานัมปิยติส และพระพุทธศาสนาก็ได้เจริญแพร่หลายในลังกาทวีปตั้งแต่นั้นมา ครั้นในระหว่าง พ.ศ. ๓๖๓—๓๘๓ คือในแผ่นดินพระยามิลินทร์ กษัตริย์เชอกรักได้ครองเมืองกามบูดี และบัญชาปในประเทศอินเดีย เกิดมีลัทธิการสร้างพระพุทธรูปอันนับเนื่องในอุทเทสิกเจดีย์แทนวัตถุอื่น มีพระแท่น รูปเสมา ธรรมจักร และ รอย พระ พุทธบาท เป็น ต้น ขึ้นทำสักการบูชากันทั่วไปในอินเดีย เมื่อเกิดลัทธิการสร้างพระพุทธรูปขึ้นในอินเดียแล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่า นักปราชญ์ราชบัณฑิตทาง

พระพุทธศาสนาจะต้องนำลัทธิอันนั้นไปเผยแพร่เพิ่มเติมยังประเทศ
ทั้งหลายที่ได้รับพระพุทธศาสนาไปจากอินเดีย พยานที่จะเห็น
ได้ง่าย ๆ ก็คือ พระพุทธรูปลัทธิเก่าที่เรียกว่าพระเม็องอนุราธ-
ปุระนั้น ยังทำตามแบบพระคันธาระราชอยู่หลายอย่างมีทำพระ
เมอาฬีเป็นขมวดมุ่น และจีวรเป็นกลีบเป็นต้น ชั้นหลัง ๆ จึงได้
แก้ไขเข้าหาความสวยงามตามนิยมของประเทศนั้น ๆ ประเทศ
ลังกาอยู่ใกล้กับอินเดียคงจะได้ รับลัทธินิยมการสร้างพระพุทธรูป
ภายหลังเมื่อเกิดมีการ สร้างพระพุทธรูปขึ้นบูชากันในอินเดียไม่ช้า
นัก เพราะฉะนั้นที่กำหนดว่า พระพุทธสิหิงค์สร้างราว พ.ศ. ๙๐๐
อันเป็นเวลาที่ลัทธินิยมการสร้างพระพุทธรูปแพร่หลายแล้วนั้น มี
เหตุผลพอฟังได้ ประเทศเราอยู่ใกล้ มาได้รับลัทธินิยมการ
สร้างพระพุทธรูปขึ้นไว้บูชาแทนวัตถุอื่นภายหลังพวกคันธาระราช
คิดทำพระพุทธรูปขึ้นแล้ว เกือบ ๙๐๐ ปี คือมาได้รับเอาในสมัย
ราชวงศ์คุปตะ ซึ่งปกครองประเทศอินเดีย (เมื่อราว พ.ศ. ๘๖๐-
๑๑๕๐) ที่รู้ได้เช่นนี้ ก็เพราะพระพุทธรูปซึ่งเป็นสมัยเก่าที่สุดที่ได้
พบในเมืองเราเป็นแบบอย่างตระกูลช่างอินเดียครั้งราชวงศ์คุปตะ

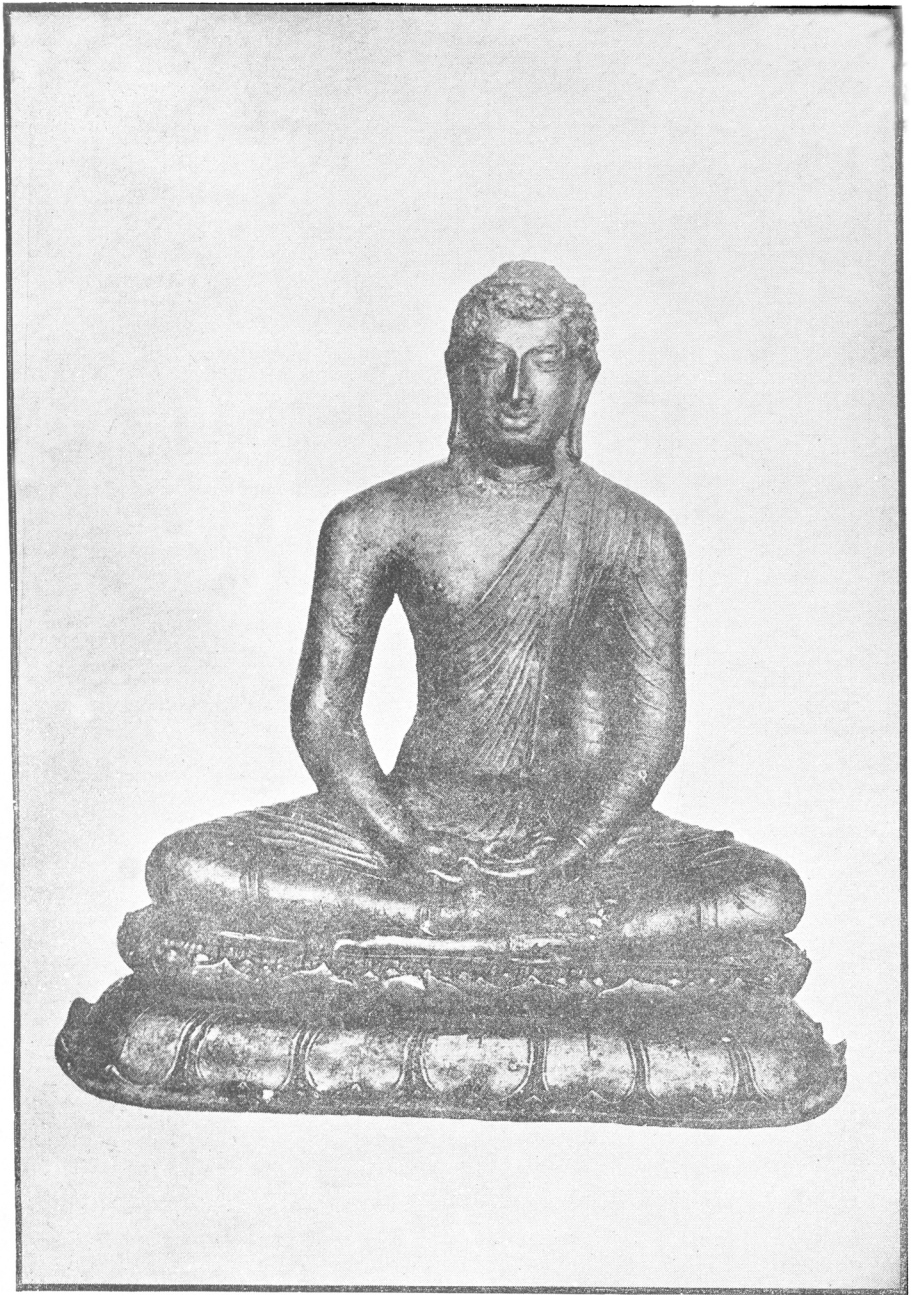
เรื่องที่ยืนยันพระพุทธรูปสิหิงค์ไม่มีปรากฏในหนังสือมหายศ
พงสาวดารลังกานั้น ก็เพราะหนังสือมหายศ (ตอนต้น) แต่ง
ในสมัยพระพุทธศาสนาแล้วในระหว่าง ๑๐๐๒ ปี จน ๑๐๒๐
ซึ่งเป็นเวลาภายหลังการสร้างพระพุทธรูปสิหิงค์ตั้ง ๓๐๐ ปีเศษ อาจ

จะลืมนื่องราวการสร้างพระพุทธรูปหิ้งค์กันเสียแล้วก็ได้ หรือพระ
มหานามผู้แต่งหนังสือมหาวงศ์ ลืมกล่าวถึงเรื่องนั้นเสียก็ได้ หรือ
เป็นของผู้อื่นซึ่งมิใช่กษัตริย์สร้างดังกล่าวแล้วก็ก็เป็นได้ จึงไม่
ปรากฏในมหาวงศ์ พงสาวดารลังกา

ข้อที่ ๒ เมื่อพระพุทธรูปสร้างแล้วได้ ๑๕๐๐ ปี มีพระเจ้า
กรุงสุโขทัยองค์ ๑ ทรงพระนามว่า ไสยรงค์ ให้พระยานครศรี
ธรรมราชแต่งทูตไปขอรับพระพุทธรูปหิ้งค์มาจากลังกาที่เวลานั้น พัง
เป็นความจริงได้หรือไม่ พระเจ้าไสรย์รงค์ได้แก่พระเจ้าแผ่นดิน
กรุงสุโขทัยองค์ไหน

ศักราชพังเป็นความจริงไม่ได้ เพราะในสมัย พ.ศ. ๑๕๐๐ นั้น
ไทยยังไม่ได้มาตั้งเป็นอิสระมีอำนาจปกครองประเทศสยาม สยาม
ทั้งตอนเหนือและตอนกลาง ขอมยังมีอำนาจปกครองอยู่ ไทย
มาตั้งเป็นอิสระอย่างมั่นคงและมีอำนาจขึ้นได้ต่อเมื่อใกล้ พ.ศ.
๑๘๐๐ เพราะฉะนั้นศักราชควรจะเปลี่ยน ๑๘๐๐ ไม่ใช่ ๑๕๐๐

พระเจ้าแผ่นดินสุโขทัย ซึ่งมีอำนาจได้เมืองนครศรีธรรมราช
เป็นประเทศราชนั้นมีอยู่องค์ ๑ คือ พระเจ้ารามคำแหงมหาราช
เพราะอาณาเขตต์ของกรุงสุโขทัยมีปรากฏอยู่ในศิลาจารึกของพระ-
องค์ ด้านที่ ๔ ว่า “อาจปราบฝูงข้าศึกเมืองกว้างข้างหลาย เบือง
ตะวันออกจรดสระหลวงสองแคว ลุมบาจาย สระกา ท้าวฝั่งของ
ถึงเวียงจันทร์ เวียงคำ เป็นที่แล้ว เบืองหัวนอน (ทิศใต้) รอด



พระพุทธรูปฝีมือช่างลังการุ่นแรก
จากหนังสือ *Memòirs of the Colombo Museum*

คนที่ พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพ็ชรบุรี ศรี-
ธรรมราช ผังทะเล สมุทรเป็นที่แล้ว เมืองตะวันตก รอดเมือง-
นอต เมืองหงสาวดี สมุทรเป็นแดน เบื้องต้นนอน (ทิศเหนือ)
รอดเมืองแพร่ เมืองน่าน เมืองพลว พันผิงของ เมืองชะวา
เป็นที่แล้ว" เพราะฉะนั้นชื่อว่า พระเจ้ากรุงสุโขทัยให้พระยานคร-
ศรีธรรมราชแต่งทูตไปขอรับพระพุทธรูปสี่องค์จากเมืองลังกานั้น ควร
ฟังเป็นความจริงได้ และพระเจ้าไชยรงค์ ก็คือพระเจ้ารามกำแหง
มหาราช เพราะก่อนสมัยของพระองค์ไม่มีพระเจ้ากรุงสุโขทัย
องค์ใด ๆ ขยายอาณาเขตต์ออกไปได้ถึงเพียงนั้น

ข้อที่ ๓ พระเจ้ารณรงค์ (องค์เดียวกับไชยรงค์) ทิวคต
แล้ว เจ้าปาลราชราชบุตรได้เสวยราชย์ พระเจ้าปาลราชทิวคตแล้ว
เจ้าลิไทยราชราชบุตรได้เสวยราชย์ พระเจ้าลิไทยราชทิวคตแล้ว
เจ้าอุทโกสิตราชราชบุตรได้เสวยราชย์ พระเจ้าอุทโกสิตราชทิว-
คตแล้ว พระเจ้าอัญฐกลิไทยราช (ไม่ได้บอกว่าเป็นอะไรกันกับ
รัชกาลก่อน) ได้เสวยราชย์แล้ว เมืองสุโขทัยก็ตกอยู่ในอำนาจ
ของกรุงศรีอยุธยา พระรามาธิบดี ให้พระเจ้าเดชมราชบุตรขึ้นไป
ครองเมืองสุโขทัย ให้พระเจ้าอัญฐกลิไทยราชลงมาครองเมือง
พิษณุโลกนั้น ควรฟังเป็นความจริงได้เพียงไร

ราชวงศ์สุโขทัยเรียกว่าราชวงศ์พระร่วง หมายความว่ารุ่งโรจน์
รุ่งเรือง ไม่ใช่ร่วงหล่น คือ แปลมาจากคำศรีอินทราทิตย์นั่นเอง

แต่คนทั้งหลายยังคงเรียกกันว่า พระร่วง ทั่วไป พระร่วงเป็นนามราชวงศ์ ไม่ใช่นามเฉพาะองค์พระเจ้าแผ่นดิน หนังสือเก่า ๆ ที่กล่าวถึงพระร่วงจึงเป็นของลำบากเหลือเกินที่จะรู้ได้ว่าพระร่วงรัชกาลไหน นักเรียนภาษามคธ เช่นพระโพธิ์รังษีที่แต่งสัทหังคนิทานก็เห็นจะรู้จักแต่คำพระร่วง จึงเอาไปผูกเป็นภาษามคธตั้งหลายอย่างเช่น ไสยรงค์ สุรังคราช สุณรงค์ สุรราช รังคราช สุรวงศ์ สุรังควราช รณรงค์ ล้วนหมายความว่า รุ่งโรจน์ รุ่งเรือง แลกล้าหาญ หรือให้มีเสียงใกล้เคียงกับคำไทยว่าร่วงทั้งนั้น

พระเจ้าไสรรงค์ที่กล่าวในตำนาน พระโพธิ์รังษีหมายเอาพระเจ้าศรีอินทราทิตย์ เพราะต่อจากแผ่นดินนั้นก็ถึงพระเจ้าปดุงราช ต่อจากพระเจ้าปดุงราชไปก็ลำดับไม่ถูกต้องตามที่เราได้หลักฐานในศิลาจารึกแล้ว เช่นว่ารัชกาลที่ ๓ เป็นลัทธิรัชกาลที่ ๒ เป็นต้น ซึ่งอันที่จริงเป็นน้อง เป็นอันฟังไม่ได้

ราชวงศ์สุโขทัยที่ปรากฏในศิลาจารึกมีดังนี้

พระองค์ที่ ๑ พระเจ้าศรีอินทราทิตย์ ผู้เป็นต้นราชวงศ์ เดิมปรากฏนามว่า พ่อขุนบางกลางท่าว เป็นเจ้าเมืองบางยาง แล้วได้เมืองเขลียงรบพุ่งชิงเมืองสุโขทัยได้จากขอม ท้าวผาเมืองเจ้าเมืองราดเป็นลูกเขยพระเจ้ากรุงขอม ๆ โปรดปรานพระราชทานนามว่า ศรีอินทราปดินทราทิตย์ เป็นสหายกับขุนบางกลางท่าว

ช่วยกันคิดต่อสู้ขอมกู้อิสรภาพของไทย ครั้นชำระขอมแล้ว เจ้าเมืองราชขอมยกราชสมบัติให้แก่พระสหาย คือ ขุนบางกลางท่าว พร้อมทั้งชื่อของตนที่ได้รับพระราชทานจากพระเจ้ากรุงขอม เพราะฉะนั้น เมื่ออภิเษกแล้ว ขุนบางกลางท่าวจึงทรงพระนามว่า พระเจ้าศรีอินทราทิตย์

พระองค์ที่ ๒ ปรากฏนามว่า พระยาบานเมือง เป็นราชโอรสของพระองค์ที่ ๑ หนังสือภาษาบาลีเรียกว่า ปาลราช

พระองค์ที่ ๓ เป็นราชอนุชาของพระองค์ที่ ๒ มีความชอบชนช้างชนะขุนสามชนที่เมืองตาก พระราชบิดาประทานพระนามว่า พระรามกำแหง คงใช้พระนามนี้ต่อมาในเวลาเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ในศิลาจารึกบางหลัก เรียกว่า รามราช นับเป็นมหาราชองค์ที่ ๑ ในพงศาวดารสยาม

พระองค์ที่ ๔ ใช้พระนามในศิลาจารึกภาษาไทยว่า พระยาเลอไทย ในจารึกภาษาเขมร ใช้พระนามว่า หฤทัยไชยเชษฐสุริยวงศ์ ในหนังสือชินกาลมาลินีแต่งในภาษาบาลีใช้พระนามว่า อุทกโชตถกราช (แปลว่าพระยาจมน้ำ) เป็นราชโอรสของพระเจ้ารามกำแหงมหาราช

พระองค์ที่ ๕ ทรงพระนามว่าพระยาลีไทย หรือ ฤไทย เป็นราชโอรสพระองค์ที่ ๔ เมื่อราชาภิเษกแล้ว ทรงพระนามว่าสุริย-พงศรามมหารัชมหาราชธิราช แต่มักเรียกกันว่า พระเจ้าธรรมิกราช

หริอมหาธรรมราชา นับเป็นพระมหาธรรมราชาพระองค์ที่ ๑ ใน
รัชกาลนี้ พระเจ้าอู่ทองตั้งเป็นอิสสระขึ้นณะกรุงศรีอยุธยา แล้ว
เป็นไมตรีกับกรุงสุโขทัยอย่างประเทศเอกราชมีศักดิ์เสมอกัน

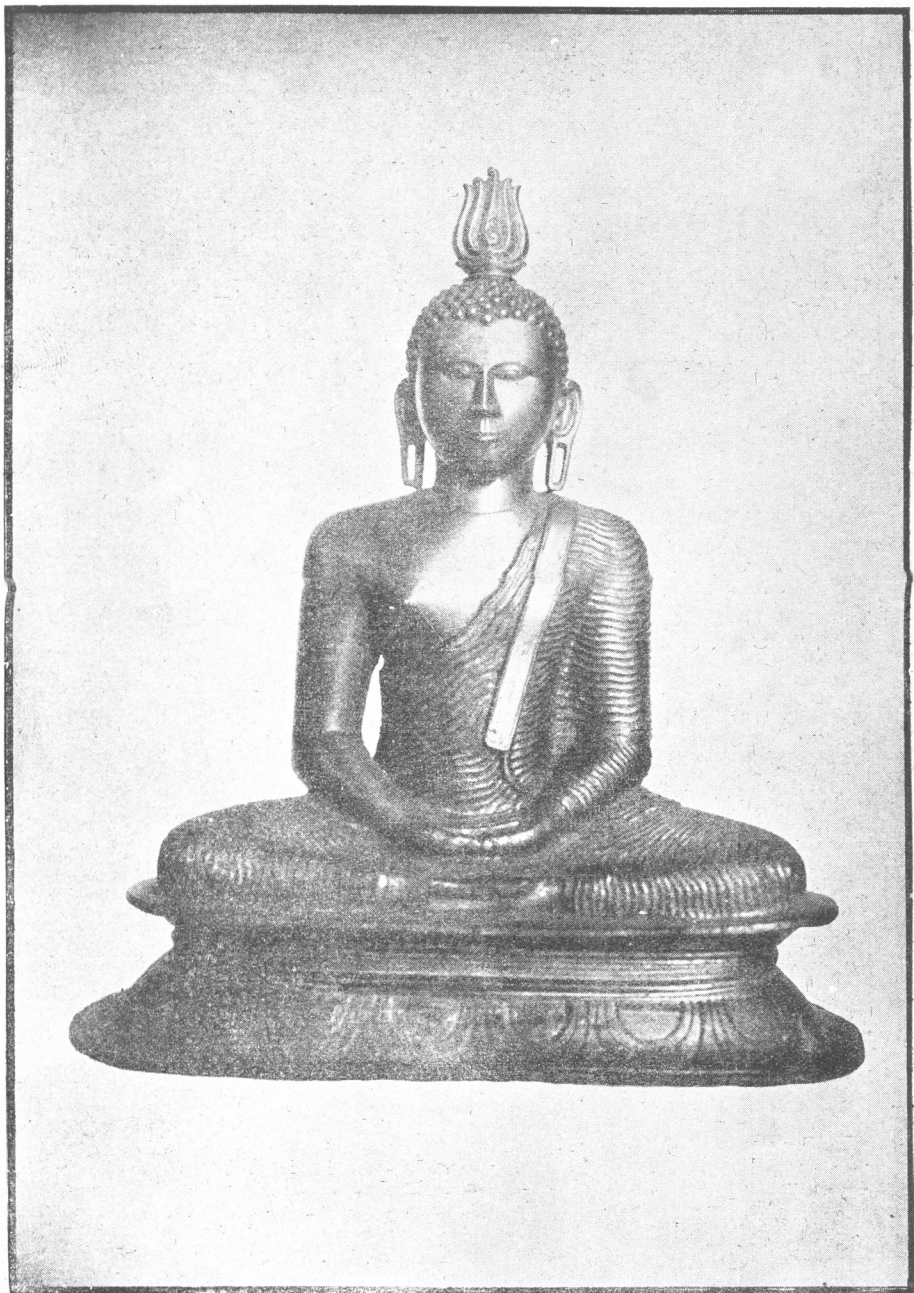
พระองค์ที่ ๒ ปรากฏพระนามว่า มหาธรรมราชาธิราช นับ
เป็นองค์ที่ ๒ เป็นราชโอรสพระองค์ที่ ๕ ทำสงครามแพ้สมเด็จพระ
พระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพงษ์) ต้องยอมเป็นประเทศราช
ขึ้นกรุงศรีอยุธยา แล้วย้ายมาครองเมืองพิษณุโลก เป็นราชธานี

พระองค์ที่ ๓ ปรากฏพระนามว่าพระมหาธรรมราชา นับเป็น
องค์ที่ ๓ เป็นราชโอรสพระองค์ที่ ๒ เมื่อสิ้นพระชนม์ เมือง
เหนือเป็นจลาจลในรัชกาลสมเด็จพระนครินทรราชา

พระองค์ที่ ๔ ปรากฏพระนามว่า พระมหาธรรมราชา นับ
เป็นองค์ที่ ๔ ในหนังสือพระราชพงสาวดารเรียกว่า พระยาบาน
เมือง เห็นจะเป็นราชอนุชาองค์ที่ ๓ สมเด็จพระนครินทรราชา
ทรงตั้งให้ครองเมืองเหนือ มีพระนามว่า ศรีสุริยพงศ์บรมบาล
มหาธรรมราชาธิราช ครั้นถึงรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราช
ที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ทรงตั้งพระราเมศวรราชโอรส ซึ่งพระ
มารดาเป็นเชื้อราชวงศ์สุโขทัยขึ้นไปครองหัวเมืองเหนืออยู่ณะ
เมืองพิษณุโลก ต่อมาได้เสวยราชย์ทรงพระนาม สมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถ

รวมพระเจ้าแผ่นดินสุโขทัยเป็นประเทศเอกราชมีอิสสระ

รูปที่ ๗



พระพุทธรูปฝัมือข้างลังการุ่นหลังที่สุด
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

เก๋ตน ๕ พระองค์ เป็นพระเจ้าประเทศราชขึ้นกรุงศรีอยุธยา ๓
พระองค์ เป็น ๘ พระองค์ด้วยกัน

พระรามาธิบดีที่ ๑ ได้เมืองสุโขทัยให้พระเจ้าเดชมราช
บุตรขึ้นไปครองเมือง แล้วให้พระเจ้าอภัยภูถิไทยราชลงมาครอง
เมืองพิษณุโลกนั้น พังเป็นความจริงตามพงสาวดารไม่ได้ เพราะ
มีเรื่องราวปรากฏอยู่ในพระราชพงสาวดารดังนี้ คือ เมื่อพระ
เจ้าอู่ทองสร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีแล้ว ประกาศตั้งเป็น
อิสสระขึ้น เมื่อ พ. ศ. ๑๘๕๒ นั้น ฝ่ายข้างกรุงสุโขทัยประจวบ
เวลาเกิดแก่งแย่งกันขึ้นในราชวงศ์ จึงไม่สามารถจะลงมาปราบ
พระเจ้าอู่ทองได้ เหตุที่เกิดแก่งแย่งกันขึ้นนั้น คือ พระราชโอรส
องค์ใหญ่ของพระเจ้าเลอไทยราช นามว่า ลิไทย ซึ่งได้เป็นพระมหา
อุปราชไปครองเมืองศรีสัชนาลัย เมื่อ พ. ศ. ๑๘๕๐ ไม่สามัค
คีปรองดองกับพระราชโอรสองค์หนึ่ง ซึ่งพระเจ้าเลอไทยให้
ไปครองเมืองชากังราว ต่างคุมเชิงกันอยู่ ครั้นถึง พ. ศ. ๑๘๕๑
พระเจ้าเลอไทยประชวรอาการหนัก ราชโอรสที่ครองเมืองชากัง
ราวรู้ความก่อน รีบขึ้นไปยึดเมืองสุโขทัยไว้ ในศิลาจารึกกล่าว
ว่า พอพระยาลิไทยทราบว่พระราชบิดาประชวรหนักก็ยกกองทัพ
ลงมาจากเมืองศรีสัชนาลัย ต้องรบพุ่งกับพวกเมืองสุโขทัยเป็น
อันดับมา จนได้เมืองสุโขทัยแล้วได้ขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อ
พ. ศ. ๑๘๕๑ พระเจ้าอู่ทองทราบว่าเกิดรบกันขึ้นในกรุงสุโขทัย

เห็นเป็นโอกาสดีก็ยกกองทัพขึ้นไปยึดเอาเมืองไชยนาท อันเป็นเมืองซึ่งสร้างขึ้นใหม่ในครั้งพระเจ้าเลอไทย ฝ่ายพระเจ้าลิไทยซึ่งพึ่งได้ขึ้นครองราชสมบัติกรุงสุโขทัยไม่ปรารถนาที่จะรบพุ่ง จึงได้มาว่ากล่าวโดยดี พระเจ้าอู่ทองก็คืนเมืองไชยนาทให้แก่สุโขทัย ฝ่ายพระเจ้ากรุงสุโขทัยก็ยอมให้กรุงศรีอยุธยาเป็นอิสสระมีศักดิ์เสมอกัน ทั้ง ๒ ประเทศจึงเป็นไมตรีกันต่อมา ครั้นพระเจ้าอู่ทองสวรรคตแล้ว พระบรมราชาธิราชที่ ๑ ได้ขึ้นครองราชสมบัติกรุงศรีอยุธยา พยายามยกกองทัพหลวงขึ้นไปปราบปรามหัวเมืองเหนือถึง ๓ ครั้ง ก็ตีเมืองหาได้ไม่ พระยาลิไทยคงรักษาอิสสระภาพกรุงสุโขทัยไว้ได้จนตลอดรัชกาลของพระองค์ ครั้นพระยาลิไทยสวรรคต (พ. ศ. ๑๕๑๕) แล้ว ราชบุตรองค์หนึ่งนามว่า ไสยลือไทย ได้รับรัชทายาทครองกรุงสุโขทัย ทรงพระนามว่า พระมหาธรรมราชาธิราชที่ ๒

ครั้นถึง พ. ศ. ๑๕๒๑ สมเด็จพระบรมราชาธิราชได้ที่ ยกกองทัพหลวงไปตีเอาเมืองชากังราว พระมหาธรรมราชาที่ ๒ สู้ไม่ได้ต้องยอมแพ้ แต่นั้นกรุงสุโขทัยก็ลดศักดิ์ลงเป็นประเทศราชขึ้นกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระบรมราชาธิราชประสงค์จะทอนกำลังเมืองเหนือลง จึงแบ่งมณฑลราชธานีสุโขทัยเดิมออกเป็น ๒ อาณาเขตต์ อาณาเขตต์หนึ่งอยู่ทางลำน้ำปิง คือ เมืองตาก เมืองกำแพงเพชร และเมืองนครสวรรค์ รวมกันเป็นมณฑลตั้ง

เมืองกำแพงเพชรเป็นเมืองหลวง ให้พระยาบุรุษวิริยะ คือ พระยาญาณดิศ ราชบุตรองค์หนึ่งปกครองเป็นประเทศราชขึ้นกรุงศรีอยุธยา คงอาณาเขตต์ให้พระมหาธรรมราชาปกครองแต่ลำนํ้ายมและลำนํ้าน่าน คือเมืองสุโขทัย สวรรคโลก พิษณุโลก และเมืองสระหลวงคือเมืองพิจิตรมัตน์ รวมกันเป็นมณฑล ๑ เป็นประเทศราชขึ้นกรุงศรีอยุธยา

เมืองสุโขทัยมาหมดอิสรระภาพตกเป็นเมืองประเทศราชขึ้นแก่พระนครศรีอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ดังแสดงมา นักปราชญ์ทางพงศาวดารจึงสันนิษฐานกันว่า พระพุทธสิหิงค์ถูกเชิญลงมาในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ไม่ใช่ในแผ่นดินพระรามาธิบดีที่ ๑ (ตามตำนาน) ซึ่งเมืองสุโขทัยยอมรับเพียงให้กรุงศรีอยุธยาเป็นประเทศมีอิสระเสมอกันเท่านั้น เพราะเวลานั้นสุโขทัยยังมีกำลังมาก ก่อนสิ้นรัชกาลพระเจ้าลิไทย พระบรมราชาธิราชเอง ซึ่งมีพระประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะรวมอาณาจักรฝ่ายเหนือเข้ากับพระนครศรีอยุธยา ยังไม่สามารถจะทำได้ มาสำเร็จเอาต่อเมื่อสิ้นรัชสมัยพระยาลิไทยแล้ว จึงได้เมืองสุโขทัยเป็นประเทศราชสมพระราชประสงค์

เรื่องพระรามาธิบดีที่ ๑ ให้พระเจ้าเดชมหาราชบุตรครองกรุงสุโขทัยและให้พระยาอัญญกสิไทยย้ายมาอยู่เมืองพิษณุโลกนั้นฟังไม่ได้ตามพงศาวดาร เพราะพระเจ้าเดชมหาราชบุตรนั้นในหนังสือ

จินกาลมาลินี เรียกว่า วัตติเดช อำมาตย์ที่ครองเมืองสุวรรณภูมิ ตรงกับขุนหลวงพงั่ว คือ พระบรมราชาธิราชที่ ๑ ขุนหลวงพงั่วไม่ใช่ราชบุตรพระรามธิบดีที่ ๑ เป็นราชวงศ์สุวรรณภูมิ และเป็นพี่พระมเหสี ปรากฏในพงสาวดารเมื่อโปรดให้พระรามเสวยไปตีเมืองขอม คราวขอมแปรพักตร์ พระรามเสวยทำการไม่สำเร็จ จึงให้ขุนตำรวจออกไปเชิญสมเด็จพระบรมราชาธิราช ซึ่งเป็นพี่พระมเหสี และโปรดให้ไปครองราชสมบัติอยู่ณะเมืองสุพรรณบุรีนั้นเข้ามาช่วย ว่า “ขออัญเชิญท่านออกไปช่วยหลานท่าน” ดังนั้นเป็นหลักฐานว่า สมเด็จพระบรมราชา เป็นเชษฐาธิราชไม่ใช่ราชบุตร

การที่ให้ราชบุตรอยู่ครองเมืองสุโขทัยนั้นยิ่งฟังไม่ได้ใหญ่ด้วยในเวลานั้น ยังตีเมืองสุโขทัยไม่ได้ ดีไปเพียงยึดได้เมืองไชยนาทเท่านั้น พระรามธิบดีที่ ๑ ไม่มีอำนาจอะไรที่จะเข้าไปจัดการได้เช่นนั้น และพระเจ้าลิไทยก็ยอมรับให้เป็นประเทศมีศักดิ์เสมอกัน เพราะพระองค์ไม่โปรดการสงคราม ทรงฝึกฝนแต่ในการพระศาสนา กรุงศรีอยุธยาจึงตั้งเป็นประเทศอิสระขึ้นได้โดยง่ายด้วยประการฉะนี้



นายกิม หงส์ลดารมภ์ ผู้จัดการใหญ่
นายสนั่น ตัญญูบุญยืน ผู้พิมพ์โฆษณา
โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์ พระนคร

๑๐/๔/๓๓